

(Əvvəlki qəzetimizin 10 və 19 may 2023-cü il tarixli saylarında)

İctimai-siyasi xadim, müxtəlif illərdə ulu öndər Heydər Əliyev rəhbərliyi altında rəhbər vəzifələrdə çalışmış, YAP Veteranlar Şurasının üzvü Əli Həsənovla müsahibənin davamını təqdim edirik.

– Əli müəllim, sizə, Heydər Əliyev hakimiyyətdən uzaqlaşdırmaq təkcə Mixail Qorbaçovun lazım idi mi?

– Əlbəttə yox! Heydər Əliyev hakimiyyətdən uzaqlaşdırılması daha çox erməni separatçılıqlarına, Azərbaycanca qarşı ərazi iddialarından əl çəkməyən “daşnaqsütyun”çulara lazım idi və belə adamlar, qeyd etdiyim kimi, Qorbaçovun ətrafında yer almışdılar. Heydər Əliyev Azərbaycanca qarşı hücumların qarşısında dayanacaq böyük qüvvə, güc idi. Çünki onu beynəlxalq aləmdə tanıyırdılar, Kremldə böyük nüfuzu vardı.

Heydər Əliyev çıxışlarının birində qeyd edir ki, “beş ildən artıq Moskvada işləyərək oradan da Azərbaycanca daha çox vəsait ayırmaqla, respublikamızın işlərini daha da irəli aparmaqla məşğul oldum”.

Amma məsələ təkcə bunda deyildi. Qorbaçov SSRİ rəhbərliyindən gələn gündən Heydər Əliyevə qarşı ədalətsizcəsinə təzyiq etməyə başladı. Heydər Əliyev onun qışqacından başa düşürdü. Burada ikinci bir məsələ var idi, Heydər Əliyev türk-müsləman respublikalarını və onların rəhbərlərini Qorbaçovun ədalətsiz hücumlarından qoruması, Kremlin yeni sahibinin xoşuna gəlmirdi. Məsələn, Heydər Əliyev 1996-cı ildə Türkiyənin bir televiziya kanalına verdiyi müsahibədə buna aydınlıq gətirərək deyir: “1986-cı ildə ilk dəfə Qorbaçov Sovetlər Birliyinin tərkibindəki türkdillil respublikaların rəhbərlərini çıxarıb, onların yerinə rusları və başqa millətlərdən olan adamları təyin etməyə başladı. Mən ona anladım ki, belə etmək olmaz. Onunla bir neçə dəfə belə söhbətim oldu. Nəhayət, 1986-cı ilin dekabrında Qazaxıstanın rəhbəri Kunayevə qarşı ədalətsizlik oldu. Kunayev qazax, türk idi və 22 il o respublikaya rəhbərlik etmişdi. Mən ona qarşı olan ədalətsizliyə etiraz etdim. Digər tərəfdən onun yerinə Qorbaçov özünə yaxın, milliyətçə rus olan bir adam təyin etdi. Qorbaçovla sözləşdim ki, belə etmək olmaz. Qazaxıstan böyük bir respublikadır. Kunayev qazaxdır, o 22 ildir ora rəhbərlik edir. Ondən əvvəl də respublikaya qazaxlar rəhbərlik ediblər. Amma indi Qazaxıstan başqa millətdən olan adamı rəhbər göndərmək doğru deyil. O, mənə dedi ki, qazaxlar özleri bunu mənə də rica ediblər. Ancaq yalan deyirdi...”

Sonra da bilirsiniz Qazaxıstanda nələr baş verdiyi və Heydər Əliyevin haqlı olduğu üzə çıxdı. Buna baxmayaraq, Qazaxıstanda xalqa qarşı amansız tədbirlər həyata keçirib faciə törədən sonra Sov.İKP MK-də keçirdirmə aparıb, “Qazaxıstan millətçiliyi” barədə qərar qəbul etdilər. Heydər Əliyev buna da etirazını bildirdi.

Və yaxın başqa bir misal. Qorbaçov Kərdino – Balkar Muxtar Respublikasının rəhbəri, müsəlman Malbaxovu çıxarıb, Sibir-dən bir rusu gətirib rəhbər təyin etmək istəyir. Heydər Əliyev buna da öz etirazını bildirir.

Heydər Əliyev türk-müsləman respublikalarını müdafiə etməsi, onlara görə Baş katiblə mübahisə etməsi təbii ki, Qorbaçovun xoşuna gəlmirdi və onun planlarını pozurdu. Heydər Əliyev tədricən qorbaçovlaşan siyasət büroada arzuolunmaz şəxs çevrilirdi. O, özü bunu belə ifadə edirdi: “Siyasi büroda mənəm – bir türkün, müsəlmanın olması onlar üçün əlverişli deyildi”. Əlbəttə bu daha çox Qorbaçovun əlalətlərini, Heydər Əliyev hakimiyyət səlahiyyətlərindən uzaqlaşdırmaq üçün dəridən-qabıqdan çıxan ermənilərin işinə yararlıdır.

Yadınızdadırmı, 1982-ci ildə SSRİ-nin yeni rəhbəri Yuri Andropov Heydər Əliyevi Moskvaya dəvət edərkən ona nə deyir: “Mən sənə ehtiyacım var, istəyirəm sən Moskvada işləyəsən. Azərbaycan sənin üçün dar oldu”. Heydər Əliyev Nazirlər Soveti Sədri-nin birinci müavini təyin olunandan dərhal sonra Andropovun şəxsi təşəbbüsü ilə SSRİ Nazirlər Soveti Rəyasət Heyətinin Operativ Məsələlər Komitəsinə rəhbərlik edir. Həmin

illərdə Kremldə bu komitənin sözlünün qarşısında ikinci söz deyilə bilməzdi. Komitənin fəvqəladə səlahiyyətləri var idi.

Əlbəttə, Qorbaçov hakimiyyətdə gələndən sonra Heydər Əliyevi dərhal işdən çıxara bilməz də, tədricən vəzifələrindən uzaqlaşdırırdı. İş o yere çatır ki, 1986-cı il iyulun sonunda Türkiyənin o zamankı Baş naziri Turqut Özal SSRİ-yə səfərə gəlir. Amma SSRİ Nazirlər Soveti Sədri-nin birinci müavini Heydər Əliyev hətta protokol tədbirlərinə belə salınmır. SSRİ rəhbəri Qorbaçovun bədxah niyyətlərindən xəbərsiz olan Türkiyə tərəfi, elə Turqut Özal özü belə bundan çəsbəş qalır...

Nəhayət, bütün bu ədalətsizliklərə tab gətirməyən Heydər Əliyev istefa verdi. Qorbaçov istədiyinə nail oldu. Amma bununla iş bitmədi. O, Heydər Əliyevin nə qədər böyük nüfuz sahibi olduğunu, hətta Rusiyada belə ona xalqın böyük rəğbət bəslədiyini bildirdi. Ona görə də Heydər Əliyevə qarşı çirkin kampaniyalara başlandı. Heydər Əliyev sonralar bunu ürək ağrısı ilə belə ifadə edirdi: “Qorbaçov hakimiyyətində mənə qarşı çox məni münasibət yarandı. Onlar mənə bir millətçi kimi ittiham etmək istədilər. Hətta mənə təqib etmək istədilər. Məni həbs etmək istədilər”.

– Əli müəllim, Heydər Əliyev vəzifədən uzaqlaşdırıldıktan sonra niyə Qorbaçov ondan əl çəkib, təqib və təzyiq altında saxlamağa çalışdı?

– Çünki Heydər Əliyevin varlığı Qorbaçovu rahat qoymurdu, onu istifadə olana belə özünün ciddi rəqibi hesab edirdi. O, İttifaq respublikalarında, Rusiyanın özündə, elə Kremlin Qorbaçovdan narazı olan bir çox rəhbər şəxsləri arasında Heydər Əliyevə SSRİ-nin xilaskarı kimi ümid bəslədiklərini bildirdi.

Sovet rejiminin ən böyük ədalətsizliyi bunda idi ki, ömrünün quruçuluq və yaradıcılıq işinə həsr etmiş bir siyasət adamını ləkələməyə qalxdılar. Ən acı olan isə bu idi ki, Azərbaycanda da vaxtı ilə Heydər Əliyev vəzifə verdiyi, yetişdirdiyi bəzi adamlar Qorbaçovun ona qarşı başladığı çirkin kampaniyaya qoşuldular. Heydər Əliyev ürək ağrısı ilə bunu dilə gətirirdi və təəssüflə deyirdi: “1987-ci ildə istefa verdim və qalıb Moskvada yaşadım. 1988-ci ildə mənə qarşı kampaniyaya qaldırıldı ki, Heydər Əliyev Azərbaycanca bunu düzgün etməyib, onu düzgün etməyib, bu yanlış olub, o yanlış olub. Azərbaycanca da bəzi pis adamlar Qorbaçovaya qoşuldular, məni ləkələmək, hörmətdən salmaq istədilər. Mənim haqqımda qəzetlər yazıldı, cavab vermək istədim, imkan vermadılar”.

Bütün bu ədalətsizliklər əks effekt verirdi və xalq Heydər Əliyevi daha çox sevməyə başlayırdı. Təbii ki, Heydər Əliyevdən sonra əli-ayağı tam açılan Qorbaçov ermənilərin planlarına “yaşıl işiç” yandırmağa başladı.

Heydər Əliyevin istefasından çox keçmədi ki, Azərbaycanın bəlaləri başladı. Dağlıq Qarabağ problemini alovlandırmaq və separatçı qüvvələrin əlinə bəhanə vermək üçün şəxsən M.Qorbaçovun göstərişi ilə SSRİ Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsi 26-28 fevral 1988-ci ildə Sumqayıt hadisələrini törətdi. Mən bütün bu hadisələrin şahidi olmuşam. Çünki Sumqayıt hadisələrindən sonra səhər bütün rəhbər vəzifəli şəxslərini uzaqlaşdırıldı, bircə mən qaldım iş başında. Hədisə baş verəndən bir gün sonra əmanət kassasını rəhbərliyinə yandırma gəlib dedi ki, Əli müəllim, keçən il – 1987-ci ilin sentyabr-oktyabr ayında bizdə hesabları olan bütün ermənilər əmanətlərini qəpiyinə qədər kassadan çıxarıblar. Soruşdum ki, sizdə hesabların özü qalırmı? Dedi, qalır. Tapşırıdım ki, hamısını götürsün. Təsəvvür edirsinizmi, 5 min erməni vətəndaşı Sumqayıt Mərkəzi Əmanət Kassasının pullarını axırını qəpiyinə kimi çıxarımışdılar. Bu onu göstərirdi ki, onlar şəhərdə planlaşdırılan hadisələrdən qabaqcadan xəbərdar ediləblər.

Başqa bir fakt: Hadisə 26-sı başladı. 27-si səhər Almaniya TV-də hadisənin görüntülərini və videoçəkilişini nümayiş etdirirdilər. Məəttəl qaldıq. Axtarış aparmağa baş-

ladıq. Bəşmərtəbəli binanın birinin damında kamera qoyulmuş. Kameranın bərkidildiyi armatür ayaqlıqlar aşkar edib götürükdük. Bilavasitə ermənilər tərəfindən təşkil edilən hadisələrdə öldürülən 32 nəfərdən 6-sı azərbaycanlı idi. Bu da onu göstərirdi ki, ermənilər səhvən azərbaycanlıları qətlə yetiriblər. Hadisələrin əsas təşkilatçılarından olan erməni Qriqoryanın cibindən xəmərlər çıxdı. Qeydlər vardı ki, hansı qrup və kim hara gedəcək, hansı mənzilə girəcək.

Hadisələrdən dərhal sonra istintaq qrupları işə başladılar. Hamısı Moskvadan, SSRİ Prokurorluğundan gəlmişdilər. Bir nəfər də olsun azərbaycanlı yaxına buraxmadılar. Müstəntiqlərdən biri 2 ay məni dindirdi. Axırda əlimdə olan faktları götürüb qoydum stolun üstünə və dedim, bunlar onu göstərir ki, bu hadisələr əvvəlcədən planlaşdırılıb. Bütün bunları nəzərə alaraq, deyib sübutları da götürüb getdi və bir də Sumqayıtda görünmədi. Onda başa düşdüm ki, bunu Qorbaçovun göstərişi ilə Moskvanın xüsusi xidmət orqanları təşkil edib.

Bu hadisədən sonra 1990-cı ilin qanlı Yanvar faciəsi baş verdi. Heydər Əliyev Moskvada təqib olunsada da xalqın başına açılan bu amansızlığa dözməyərək meydana çıxdı və bütün dünyaya boyan etdi ki, Bakıya Sovet Ordu hissələrinin yeridilməsi Azər-

ğni bacarırdı. Heydər Əliyev hələ sovet kəşfiyyatının peşəkar zabiti kimi bu kəşfiyyətə yiyələnmişdi. Bu bacarıqlar da ona 1993-cü ildə Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi əlavə sönürməyə kömək etdi. Hətta rəqibləri belə ona hörmətlə yanaşırdılar. Heydər Əliyevdən kim danışırsa, bu siyasətinin əsas tərəfi bir söz olur – müdriklik.

Rusiya xarici işlər nazirinin keçmiş müavini, Federasiya Şurasının beynəlxalq məsələlər komitəsinin sədri Qriqori Karasin bu yaxınlarda mətbuata verdiyi müsahibəsində vurğulayır ki, o, Heydər Əliyevi tarixin sovet və postsovet dövrünün ən görkəmli siyasətçisi hesab edir: “Heydər Əliyevçilə görüşlərimdən ən parlaq təəssüratlarım var. O, çox çətin dövr üçün lazım olan siyasi liderə xas, çox zəruri kəşfiyyətə malik, hey-rətətim dərsədə çevik, bacarıqlı, müdrik və ağıllı bir insan idi. Müasir Azərbaycanın formalaşmasında onun rolu inanılmaz dərəcədə böyükdür. Ölkənin inkişafının əsasını qoydu. Məsələn, 30 illik fasilədən sonra Azərbaycana ilk dəfə gələnlər ölkənin nəhəng tərəqqisinə heyran qalacaqlar. Ölkədə müəyyən problemlər var, lakin Heydər Əliyevçinin adı onun vətəndaşları üçün bu problemləri həll etməkdə stimullu oluyur”.

Heydər Əliyev nəhəng sovet dövlətinin rəhbərlərindən biri kimi böyük diplomatik və

– Əli müəllim, yaqın həmin illərin xatirələrindən danışa biləcəyiniz çox hadisələr və görüşlər var. O xatirələrdən birini oxucularımızla bölüşə bilərsinizmi?

– Niyə də yox! 1995-ci ildə keçirilən parlament seçkiləri vaxtı Heydər Əliyev məni qəbul etdi. O zaman “Azərkiya” şirkətinin vitse-prezident vəzifəsində çalışırdım. Sumqayıtda bir dairədə təkrar seçkilər keçirilməli idi. Mən həmin dairedən Milli Məclisə namizədliyimi irəli sürmək istəyirdim və bunu YAP-da razılaşdırmaq lazım idi. Əsas rəqibim də radikal müxalifətin rəhbərlərindən biri idi.

Ulu öndər namizədliyimi verməmişdən əvvəl məni qəbul etdi və 2 saata yaxın söhbətimiz oldu.1969-cu ildən 1996-cı ilin fevralına qədər Sumqayıtda nələr baş verib, nələr olub, kimlər vəzifələrdə olub, hamısını mənə soruşdu. Bütün iri müəssisələrin rəhbərlərini də əzəb bilir və bir-bir soruşurdu. Sonra mənə qayıtdı ki, “Axı mən səni Sumqayıtda partiya komitəsinin katibi qoymuşdum, niyə sonra yenə icraiyyə komitəsinə geri qayıtmısan?” Vəziyyəti açıqladım. Bir qədər söhbətdən sonra dedi: “Mənə dedilər, sən Sumqayıtdan namizədliyini vermək istəyirsən, ordan seçilə biləcəksənmi?” Dedi: “Cənab Prezident, buna şübhənz olmasın. Həmin dairə 3 mik-

Heydər Əliyev uzaqgörən strateq və böyük diplomat idi

baycan xalqına qarşı təcavüzdür. İndi sual verirəm: Heydər Əliyev səviyyəsində hansı Azərbaycan siyasi və dövlət xadimi, təqib olunmasına baxmayaraq, bütün ailəsinə yanına alıb, qırmızı imperiyanın baş şəhərinə gəlib dünya mətbuatı qarşısında SSRİ rəhbərliyinə qarşı belə ittiham irəli sürə bilirdi? Görün özü bunu necə dilə gətirirdi: “1990-cı ildə Azərbaycana qarşı bir təcavüz edildi. Onda mən Moskvada idim. Mən ailəmlə bərabər Moskvada bu faciə ilə bağlı keçirilən mitinqə getdim. Orada Qorbaçovun, Kommunist Partiyasının, Sovetlər Birliyinin əleyhinə çıxış etdim. Onları məhkum etdim ki, siz Azərbaycana qarşı ədalətsizlik, təcavüz etmişsiniz, insanlar şəhid olub, qan tökmüsunüz, siz cinayətkarsınız. Bundan sonra məni həbs etməyə çalışdılar...”

Etiraf etmək lazımdır ki, həmin vaxt Qorbaçovun “bandası” Heydər Əliyevə qarşı qəsd və təşkil edə bilirdi. Bu istisna deyildi, amma Heydər Əliyevin nüfuzu qarşısında bu addımı atmağa cəsarət etmədilər.

Bundan sonra SSRİ artıq dağılmağa başladı. Bunun fonunda Azərbaycanca qarşı Ermənistən elə Rusiyanın dəstəyi ilə təcavüzü daha geniş xarakter aldı. Ermənistəndə yaşayan azərbaycanlılar kütləvi şəkildə amansızlıqla deportasiya edildi. 1992-ci ilin fevralında Xocalı faciəsi törədildi. May ayında daxili qüvvələrin hakimiyyət kürsüsü uğrunda mübarizəsi nəticəsində bir-birinin ardınca Şuşa, Laçın, Kəlbəcər erməni-rus hərbiçiləri tərəfindən işğal olundu. Yəni bütün bunlar Heydər Əliyevin Azərbaycanda, hakimiyyətdə olmadığı 6 il ərzində baş verdi. Heydər Əliyev Azərbaycanca hakimiyyətdə olsaydı, təbii ki, bu hadisələr heç vaxt baş vermə bilməzdi...

– Bir qədər gec də olsa, Heydər Əliyev Azərbaycana qayıtdı. Amma hələ hakimiyyətdə deyildi. O vaxt güman etmək olardımı Heydər Əliyev bir gün hakimiyyətdə qayıdacaq və Azərbaycanı xilas edəcək?

– Bəli, belə düşünənlər, bunu arzulayanlar var idi. Heydər Əliyev Moskvadan Bakıya gələndə o da burada yaşamağa nə imkan verildilər, nə də belə bir şərait var idi. Vaxtı ilə ona məxsus olan evi belə alından almışdılar. Amma doğmaları, Naxçıvan ona qənaq açdı. Çox keçmədi ki, Ali Sovetə seçilər zamanı Heydər Əliyevin namizədliyini irəli sürüb onun deputat seçildilər. Sonra Naxçıvan Ali Sovetinin Sədri kimi muxtar respublikaya rəhbərlik etməyə, əslində Naxçıvanı erməni işğalından, region əhalisini aclıq və səfalətdən xilas etməyə başladı. Azərbaycanda xalq gördü ki, Heydər Əliyev elə əvvəlki nadir, fenomenal lider olaraq qalıb və dünyada ona böyük rəğbət var.

Heydər Əliyevin nüfuzunu və ona olan böyük hörməti göstərən maraqlı bir hadisəni açıqlamaq istərdim. RSFSR Ali Sovetinin sonuncu sədri Ruslan Xasbulatov Türkiyədə olarkən artıq Naxçıvanda Ali Sovetin sədri olan Heydər Əliyevin də orada olduğunu öyrənir və onunla görüşmək istədiyini bildirir. Protokoldan olan rəsmiləri bir həftə, diplomatik normalara görə muxtar respublikanın Parlamentinin rəhbəri onun qəbuluna gəlməlidir, RSFSR Ali Soveti sədrinin onun qəbuluna getməsi düzgün deyil. Amma Xasbulatov protokolun işçilərini başa salır ki, Qafqazda yaşca kiçik olan böyüyü hörmətini bildirmək üçün onun qəbuluna gedir. Beləcə o, Heydər Əliyevin iqamətgahına gedir və burada onu çox horatılıb qarşılayırlar. Burada Türkiyədən olan homkari öz çəşnəliyi bildirəndə, Xasbulatov cavab verir ki, onların kəşfiyyəti yaxşı işləmir: “Heydər Əliyevin o qədər güclü potensialı var ki, tezliklə o, dövlət başçısı olacaqdı”.

– Çox keçmədi ki, həqiqətdən belə oldu və Heydər Əliyev xalqın tələbi ilə hakimiyyətdə gəldi. Amma ona keçmiş hakimiyyətdən çox ağır və təhlükəli miras qalmışdı. Heydər Əliyev bunların öhdəsindən necə gəldi? Ümumiyyətlə, o dövrü qısaca necə səciyələndirərdiniz?

– Heydər Əliyev böyük strateq idi, çox üstün kəşfiyyətə malik idi – qarşılaşdığı siyasətçilərin bir çox gedilərinə, onların qəbul edəcəyi qərarları qabaqcadan hesablamə-

praktik təcrübəyə malik idi. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin başçısı postuna gələndə bu təcrübə ona ABŞ, Avropa və Asiya ölkələrinin rəhbərləri ilə bərabər səviyyədə ünsiyyət qurmağa və yeni yaradılan əlaqələrdən ölkəsinin xeyrinə istifadə etməyə imkan verdi.

Heydər Əliyev xaos və anarxiya içində olan Azərbaycanda qısa bir zamanda balanslaşdırılmış xarici siyasət xəttini formalaşdırıb həyata keçirməyə başladı. Bilavasitə onun incə siyasəti və beynəlxalq aləmdəki nüfuzu sayəsində Azərbaycan üçün əlverişli şərtlərlə “Əsrin müqaviləsi” neft kontraktı imzalandı. Burada da bir məsələni xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, müqavilənin uğurunu təmin edən ikinci əsas amil danışıqların Heydər Əliyevin özü kimi inandığı gənc siyasətçi İlham Əliyev tərəfindən aparılması oldu. Danışıqlar uzun və çətin keçdi. Azərbaycanın neft siyasətini dəyişmək üçün Bakıya təzyiç göstərmək məqsədilə konardən ruhlandırılan bir neçə silahlı üsyan cəhdilərlə vəziyyəti daha da gərginləşdirdilər. Lakin belə təzyiqlərlə Heydər Əliyevin iradəsinə və qətiyyətinə üstün gəlib vətəninin mənafeyinin əksinə getməyə sövq etmək mümkün deyildi və olmadı da. Yəqin xatırlayırsınız, Heydər Əliyev, müqaviləni imzalayarkən sevincini gizlədə bilmirdi, çünki özünlü söylədiyi kimi, gələcək nəsillərin tarixi hadisəni yüksək qiymətləndirəcəyinə əmin idi.

“Əsrin müqaviləsi”nin bağlanması Azərbaycan üçün birbaşa iqtisadi sərəfə ilə möhüdüldü. Heydər Əliyev uzaqgörənliyi sayəsində multiplikativ effekt əldə edildi: “Əsrin müqaviləsi”ndə dünyanın sakkiz ölkəsindən 13 şirkət iştirak edirdi. Qısa bir zaman kəsiyində ölkənin dünyadakı geosiyasi statusu kəskin şəkildə yüksəldi, xalqın sosial rifahının əsası qoyuldu, respublikanın neft-məşinçayırma və neft-kimya sənayesinə güclü təkan verildi. İqtisadiyyata milyardlarla dollar axın Azərbaycanın bazar iqtisadiyyatına keçidində ortaya çıxma biləcək problemləri öndəli və əldə edilən texnoloji səmərənin bir çox sahələrində yeni texnologiyaların tətbiqinə imkan verdi. Məhz Heydər Əliyevin dövründə Bakının yenidən qurulması işlərinə başlandı. Paytaxtın yenidən qurulması işi artıq onun siyasi varisi Prezident İlham Əliyev tərəfindən çox böyük uğurla davam etdirildi. İndi gördüyümüz Bakını 20 il əvvəlki Bakı ilə müqayisə etmək belə mümkün deyil.

Sovet hakimiyyətinin yetişdirdiyi bir çox nəhəng siyasətçilərdən fərqli olaraq, Heydər Əliyev dəyişdi, yeni şəraitə daha çevik uyğunlaşdı. Çünki zaman başqa zaman idi, tələblər dəyişmişdi və Azərbaycan artıq müstəqil ölkə kimi yalnız özünlə arxalana bilirdi. Hamının sosialist təsərrüfatı sisteminin üstüni qəbul etdiyi Heydər Əliyev sahibkarlıq, müliyyəçilik üzrində qurulan bizneslə, müasir dövrün iş adamları ilə çox asanlıqla oməkdəşliq etməyə başladı.

Heydər Əliyev 75-80 yaşında belə ona “sadaqətli olan” kompüter yaddaşı ilə hom-söhbətlərini təəccübləndirərək hamı ilə ortaq dil tapmağı çox asan bacarırdı. Diqqət etməsini, 1960-cı illərdə respublikaya rəhbərlik etmiş böyük siyasətçi XXI əsrdə “hakimiyyətin acı dadı var” deyə, zamanın ruhunu hiss edirdi. Yüksək siyasi eşalonlarda, kulturalarda görmədiyi qalmayan Heydər Əliyev hətə təcrübəsi ona başqalardan bir az daha uzağı görməyə imkan verirdi.

Heydər Əliyevin miqyası gəlməyən dövlətçilik xidməti, hakimiyyətdə gəldikdən sonra Azərbaycanda daxili siyasi sabitliyi nail olmasa ilə möhüdüldü. O, hom də ölkənin iqtisadi müstəqilliyinin əsasını qoymuşdur. Ölkədə istehsalın bərpası, maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, investisiyaların cəlb edilməsi üçün antiöbhran programının işlənməsi, milli ordunun yaradılması və ən əsası yeni Konstitusiyanın hazırlanması təşəbbüsü ilə çıxış edib, qısa vaxtda onun referendum yolu ilə qəbul edilməsinə nail olub. Görün Heydər Əliyev Konstitusiyaya ilə bağlı nə deyir: “Biz elə bir Konstitusiyaya hazırlayıb qəbul etməliyik ki, o, Azərbaycanın uzun müddət demokratik prinsiplər əsasında sabit mövcudluğunu təmin edən tarixi sənədə, əsas qanuna çevrilsin”.

rorayondan ibarətdir. Bir tərəfdən oradakı evləri tikmişəm, bir tərəfdən də paylamanı. O mikrorayonda 30 min vətəndaşa mənzil verməmişəm. Sizin vaxtınıza başqa cür işləmək mümkün deyildi. Ona görə də birinin bir stəkan çayını içməmişəm”. Dedi: “Bəs indiki insanlara niyə demirsiniz ki, bizim vaxtımıza da necə işləmişiniz?” Cavab verdim: “Niyyə demirik? Deyirik, insanlar, sadə vətəndaşlar bunu özləri deyirlər”. Söhbətimizin sonunda dedi: “Rəzilic verim, qəd ərizənı ver işdən çıx, namizədliyini ver”.

– Necə oldu ki, Heydər Əliyev sizi, ekologiya komitəsi ilə yanaşı, ölkədə ən ağır sahə olan qaçqınlar və məcburi köçkünlərlə işləyən komitəyə sədr təyin etdi?

– 1999-cu ildə Azərbaycana neft gəlmələri daxil olmağa başlayanda Heydər Əliyev məcburi köçkünlərin sosial inkişaf fondunu yaratdı. Bir il Milli Məclisin deputatı kimi fəaliyyət göstərəndən sonra məni ekologiya komitəsinin sədri vəzifəsinə təyin etdi. Amma deputat səlahiyyətlərim də qalırdı. Bundan bir il sonra –1998-ci il noyabrın 18-də Heydər Əliyevin dəvətilə onun qəbulunda oldum. Dedi: “Əli, bilirsən səni niyə dəvət etmişəm?” Dedi: “Yox, cənab Prezident”. Dedi: “İstəyirəm səni Qaçqınlar və Məcburi Köçkünlər Komitəsinə rəhbər göndərim. Biz bütün dünyada biabır olururu. Yardımlar hamısı bazarlarda, mağazalarda satılır. Köçkünlər yardımların heç 20 faizini ala bilmirlər. Bu rüsvayçılıqdır, çadırlarda, vaqonlarda yaşayan məcburi köçkünlərin payını necə mənimsəmək olar?! Bu vicdansızlıqdır. Beş ildə bu komitəyə 5 rəhbər təyin etmişəm, heç biri etimadı doğrultmayıb. Mən dəyə bilməzəm onlar işləyə bilmirlər. Sadəcə onlar bu köçkün və qaçqınları başa düşə bilmirlər. Amma öyrənmişəm, bilirmək ki, sənin 11 ailə üzvündən 9-u qaçqındır. Elə bilirməm, sən bunların düşdüyü vəziyyəti başa düşürsən. Öhdəsindən gələ bilərsənmi?” Dedi: “Cənab Prezident, əgər siz bu vəzifəni mənə etibar edərsinizsə, mən bütün varlığımı çalışacağam ki, bu etimadı doğruldum. Sizin tapşırığımı mənəm üçün qanundur”.

Dedi: “İnanıram sənə. Ona görə də sənə başqa bir səlahiyyət də verim ki, sən bu komitəni düşdüyü bataqlıqdan çıxara biləsən. Səni Qaçqınlar və Məcburi Köçkünlər Komitəsinin sədri vəzifəsinə yanaşı, hom da Baş nazirin müavini təyin edirəm. Eyni zamanda, Ekologiya Komitəsinin sədri vəzifəsində də qalırsan”.

Heydər Əliyev eyni vaxtda məni Baş nazirin müavini təyin etməsinə nə qədər uzaqgörən bir addım olduğunu mən iş prosesində dərk etməyə başladım. Əgər bu vəzifə mənə verilməssəydi, mən komitə sədri vəzifəsində onun verdiyi tapşırıqları icra edə bilməzdim. Ulu öndər bütün bunları öləüb-biçib qərar verməmişdi və bu da onun idarəçilikdə fenomenal qabiliyyətinin göstərnəmi idi.

İndi yadıma düşür ki, mənimlə işğaldə olan torpaqlar, qaçqınlar və məcburi köçkünlər barədə çox kövrək söhbətləri olurdu. Həmişə deyirdi ki, “İnsanın yurdundan, yuvasından didərgin düşməsi ağır dərddir. Bircə torpaqlarımızı işğaldan azad edib bu insanları öz doğma yurdlarına qaytara bilsək, tariximiz ən mühüm qələbəsinə imza atmış olarıq”. Şuşanın erməni işğalında olması ilə isə heç barışa bilmirdi.

İllər keçdi. Ulu öndər bunu görməyə də onun bu arzularını varisi, strateji siyasətinin və dövlət idarəçilik yolunun davamçısı Prezident İlham Əliyev gərəyə çevirdi. Hər dəfə cənab Prezidentimizin Şuşanın azad edilməsindən sonra atasının mozarını ziyarət edib söylədiyi: “Mən xoşbəxt adamam ki, atamın arzusunu yerinə yetirdim, Şuşanı azad etdim” sözlərini eşidəndə kövrəlməyə və iftixar hissi keçirməyə bilirməm. Bəli, Heydər Əliyev kimi nəhəng bir insanın Prezident İlham Əliyev kimi də dayanatlı, ləyaqətli və cəngavər oğlu olmalı idi.

– Əli müəllim, maraqlı söhbətə görə çox sağ olun!

Söhbəti qələmə aldı: İltqar RÜSTƏMOV, “Xalq qəzeti”